

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Dr.
Uğur AVCI

uguravc@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6945-134X

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 19/05/2024 31/05/2024

Araştırma Makalesi

DOI: http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1486713

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Karacasu Belediyesi

*The Establishment of Municipal Organizations in The Ottoman
Periphery: Karacasu Municipality*

Öz

Osmanlı Devleti'nde ilk belediye teşkilatı 1854 yılında İstanbul'da kurulmuştur. İstanbul büyük bir şehir olduğu için 14 belediye dairesine bölünmesi planlanmıştır. Ancak sadece Beyoğlu ve Galata semtlerini kapsayan Altıncı Daire-i Belediye kurulabilmiştir. İstanbul'da Altıncı Daire-i Belediye'nin kurulmasının ardından taşrada belediye sistemi nasıl oluşturuldu? ve yaygınlaşması nasıl gerçekleşti?

Bu soru çerçevesinde yola çıktığımız çalışmada 1895 yılına kadar Nazilli'ye bağlı bir nahiyeye konumunda olan Karacasu'nun kaza statüsüne yükselmesi ve ardından belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal gelişim ile değişim ele alınacaktır. Ana kaynağını arşiv belgeleri ve devletin resmî yayınları olan salnâmelerin oluşturduğu bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin küçük bir şehrinde belediye teşkilatının kuruluş süreci, işleyişi ve şehrin gelişimi üzerine bir tablo oluşturmayı hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Taşra İdaresi, Yerel Yönetimler, Belediye Teşkilatı, Karacasu.

ATIF: AVCI, Uğur, "Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Karacasu Belediyesi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/2 (Haziran 2024), s. (71-92)

CITE: AVCI, Uğur, "The Establishment of Municipal Organizations in The Ottoman Periphery: Karacasu Municipality", *Journal of History and Future*, 10/2 (June 2024), pp. (71-92)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

The Ottoman Empire's first municipal organization, the Sixth Municipal District, was established in Istanbul in 1854. Recognizing Istanbul's vast size, plans were made to divide it into 14 municipal districts. However, due to various challenges, only the Sixth Municipal District, encompassing the Beyoğlu and Galata neighborhoods, was successfully established. How was the municipal system created in the provinces after the establishment of the Sixth Municipal District in Istanbul? And how did it become widespread?

Within the framework of this study, we will examine the economic and social development and transformation experienced in the region with the rise of Karacasu to district status in 1895, which was previously a sub-district affiliated to Nazilli, and the subsequent establishment of a municipality. Drawing primarily on archival documents and official state publications, namely annual, this study aims to construct a comprehensive picture of the establishment, operation, and impact of the municipal organization in a small Ottoman town.

Keywords: Provincial Administration, Local Administrations, Municipal Organization, Karacasu.

Giriş

Avrupa'da 12. yüzyıldan itibaren varlığını gördüğümüz belediye teşkilatı Doğu'da ve İslam şehirlerinde "kalantar" ve "hisbe" gibi çeşitli isimler altında var olmuştur.¹ Ancak bu oluşumlar tam olarak belediye teşkilatına karşılık gelmeyip, sadece belirli ölçülerde benzerlik taşımaktadır. Bu yüzden zaman içerisinde, Osmanlı Devleti'nde kadıların yaptığı gibi, belediyelerin sorumluluklarının bir kısımlarını yerine getirmişlerdir.

Weber'e göre Avrupa'nın gelişim göstermesinin en önemli nedeni şehir yaşamının kent yaşamına evrilmesidir.² Feodalizmden başlayan süreç kendine özgü yasa, yönetim ve hukuka sahip kentlerin oluşmasını sağlamıştır. Ancak halkın kent merkezlerine toplanması, feodal üretim ile halk arasındaki ilişkinin değişmesine; zanaat gruplarını korumak amacıyla lonca sistemlerinin oluşmasına neden olmuştur. Zaman içerisinde değişimine ve gelişimine devam eden kent ve kent yapısı, özellikle Avrupa'da belediye kavramının gelişmesine ve belediyelerin kent yönetiminde söz sahibi olmalarına doğru giden bir süreç yaşatmıştır.³

Avrupa'da belediyecilik alanında asıl dönüşüm Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrasında toplumsal tabakada yaşanan değişimler sonucunda gerçekleşmiştir. Artık kentler birer sanayi merkezi haline gelmeye başlamıştır. Bu durum kentlerdeki nüfus

1 İlber Ortaylı, "Belediye", *DİA*, C. 5, İstanbul 1992, s. 398.

2 Burada terminolojik olarak vurgulanmak istenen nokta "şehir" ile "kent" arasındaki farktır. "Şehir" daha çok ortak bir yaşama, iradeye ve dayanışmaya odaklanırken "kent" ise daha gelişmişlikle birlikte bireyselliğe ve mekanik bir yaşamı tanımlamaktadır. Ayrıca Weber'in şehir hakkındaki görüşleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Max Weber, *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*, Çev. Musa Ceylan, Yarın Yayınları, İstanbul 2015.

3 Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, Çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, ss. 125-155.

popülasyonunun artmasına ve çevre kirliliğine, çarpık kentleşmeye, düzensiz büyümeye doğru bir eğilime neden olmuştur. Böylelikle kentlerde düzen sağlamak amacıyla genelin yanı sıra halka doğrudan ulaşan bir idarî sistem, belediye teşkilatı oluşturulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde bu süreç biraz daha farklı ilerlemiştir. Tanzimat'ın ilanına kadar Osmanlı merkez ve taşra teşkilatı içerisinde şehirler, eyaletler ve imtiyazlı bölgeler bulunmasına rağmen mahallî idare gibi bir kavram ve kuruluştan söz etmek mümkün değildi. 18. yüzyılda klasik dönemin ayanlık kurumundaki değişim ve dönüşümlerle birlikte vergilerin toplanması gibi mali konularda devlet ile halk arasında iletişimi sağlamakla görevli “şehir kethüdalığı” sistemi uygulamaya konulmuş olmakla birlikte kısa bir süre sonra bu uygulamadan vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.⁴

Bütün bu eksikliklerin yanı sıra Tanzimatçı devlet adamları şehirlerdeki düzensizlikten rahatsızlardır. Öncelikli olarak büyük şehirlerdeki halkın gündelik hayatlarını aksatacak sorunların ortadan kalkması, ulaşım, su, konut ve sağlık gibi konuların çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu dönemde Avrupa'da elçi olarak bulunduğu sırada iki toplum arasındaki farklılıkları gören Mustafa Reşit Paşa *bina yapımı ve imar işlerinin gelişmesi için Avrupa'ya şimdiden 10-15 çocuk gönderilmesi gerektiğini* rapor etmiştir.⁵

Tanzimat'ın ilanı sonrasında şehirlerde yaşanan gelişmeler sonucunda yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuş ve böylelikle “belediye” teşkilatı oluşturulmuştur. İlk olarak İstanbul'da, 1854 yılında Şehremaneti'nin kurulmasıyla denenen sistem, taşra için de bir model olacaktır. Ancak yeni kurulan belediye sistemi bekleneni karşılayamamıştır. Benzer durum taşra için de geçerli olmuş, *parasal ve örgütsel güçlükler nedeniyle yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır*. Bunun üzerine şehrin ileri gelenlerinden bir komisyon toplanmışsa da yönetimi tek bir komisyona bırakamamışlardır. Büyük bir şehir olan İstanbul'un 14 belediye dairesine bölünmesini öngören bir model yapılmıştır. Ancak 1857 yılında 14 belediye dairesinin kurulamayacağına karar verilmiş, yapılan model içerisinde Altıncı Belediye Dairesi'ni oluşturan Beyoğlu ve Galata semtlerinde belediye teşkilatı vücuda getirilerek “Altıncı Daire-i Belediye” kurulmuştur.⁶

Osmanlı Devleti'nde ilk belediye girişimi dikkatle incelendiğinde, özellikle ticarî kapasitenin büyük olduğu yerlerin seçildiği görülecektir. İstanbul'da ilk oluşturulan belediye teşkilatının beklenen etkiyi vermemesinin ardından oluşturulan Altıncı Daire-i Belediye sınırları içerisinde bulunan Galata ve Beyoğlu, İstanbul'un en önemli ticaret bölgelerindendi. Buralarda sefaretler, yabancı iş adamları ve liman tesisleri gibi önemli alanlar bulunuyordu.⁷

1864 tarihinde yayımlanan Vilayet-i Umumiye Nizamnâmesi'nin dördüncü maddesine

4 İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara 2011, ss. 13-14.

5 İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 130.

6 İlhan Tekeli, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 883-884; Sevgi Aktüre, “Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 894. Altıncı Daire-i Belediye hakkında detaylı bilgi için bkz: Zafer Toprak, “Altıncı Daire-i Belediye”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, ss. 220-223.

7 İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 31.

göre her köyde bir belediye idaresi kurulacağı belirtilmiştir.⁸ Ancak bu madde Osmanlı taşrasında hemen uygulama alanı bulmamıştır.⁹ Üç yıl sonra, 1867 yılında yayımlanan ve belediye çalışanlarının görevlerini belirleyen talimatnâmeye göre Osmanlı merkez ve taşrasında bulunan belediyelerin sorumluluk alanları belirlenmiştir. Talimatnâmeye göre belediyeler binalardan, kaldırımlardan, bütçe hazırlanmasından, çöp arabalarından, itfaiye teşkilatından, temizlikten, kimsesizlerin bakımından, ekmekçi, bakkal ve kasapların denetiminden, başıboş hayvanların toplanmasından, dilencilerin kontrolünden, yolların açık bulundurulmasından, eğlence yerleri ile çarşı ve pazarların denetiminden ve narh ile ölçülerden sorumlu olacaktır.¹⁰

Yayımlanan bu nizamnâme ile aynı zamana denk gelen, İstanbul dışındaki ilk belediye teşkilatları birer liman kenti olan Beyrut, Selanik ve İzmir’de kurulmuştur. Bu üç şehir ticarî hacmin oldukça büyük olduğu yerlerdi. Bu şehirlere gelen yerli ve yabancı tüccarın bütün ihtiyaçlarını karşılayarak ticarî canlılığın kesintisiz olarak devam etmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda başkent haricinde açılan ilk belediyelerden birisi İzmir olmuştur. Osmanlı Devleti’nin en önemli ve büyük ihracat limanlarından birisine sahip olan İzmir’de, şehre gelen yabancı tüccarların da istekleri doğrultusunda 1868 yılında bir belediye teşkilatının kurulmasına karar verilmiştir.¹¹

İstanbul’daki Altıncı Daire-i Belediye, yaptığı çalışmalarla Osmanlı’daki pek çok şehre örnek olmuş, 1871 Vilayet Nizamnâmesi’nde taşradaki belediye teşkilatı ile belediye meclislerinin kuruluşları, görev ve sorumluluk bu çalışmalara göre belirlenmiştir. Adı geçen nizamnâmeye göre, Belediye Meclisleri, vali, mutasarrıf ve kaymakamın bulunduğu her şehir ve kasabada kurulacaktır. Belediye Meclisi’nin reisi olacak kişi mutasarrıfın ve ardından valinin onayı ile getirilecektir. Aynı nizamnâmede belediyelerin haftada iki gün toplanacağı, imar denetimi, yol ve kaldırım yapımı ve onarımı, su yollarının bakımı, çevrenin düzen ve temizliği, ulaşım araçlarının sağlanması, yangın tulumaları kurmak gibi bazı sorumlulukları belirlenmiştir.¹² 1876 yılında I. Meşrutiyet’in ilanı sırasında Anadolu’da belediye teşkilatının yeterince yaygın ve etkili olmaması 1871 Vilayet Nizamnâmesi’nin belediyelere ilişkin maddelerinin hemen yürürlüğe konulmadığının, sadece kâğıt üzerinde kaldığının en büyük göstergesidir.¹³

Büyük liman şehirlerinin yanı sıra 1877 yılında Meclis-i Mebusan’dan çıkarılan Vilâyat Belediye Kanunu ile bütün Osmanlı şehirlerinde belediye teşkilatı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu noktaya özellikle değinen Aktüre belediyelerin çoğaltılmasının *kent yönetiminin değişim sürecinde en önemli girişim olarak nitelendirileceğini* vurgulamıştır. Bu kanuna göre, şehirlerin nüfusları dikkate alınacak, dört yıl için 6-12 kişilik bir “belediye

8 “[Teşkilat-ı] Vilâyât Nizamnâmesi”, *Düstûr*, I. Tertip, 1. Cilt, s. 608.

9 İlber Ortaylı, *a.g.m.*, s. 400.

10 “Vilâyet dahilinde olan şehir ve kasabalarda teşkil olunacak daire-i belediye meclislerinin suret-i tertibi ve memurlarının vezaifi hakkında talimattır”, *Düstûr*, I. Tertip, 2. Cilt, ss. 491-497.

11 Erkan Serçe, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İzmir’de Belediye (1868-1945)*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998, s. 54.

12 “İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizamnâmesidir”, *Düstûr*, I. Tertip, I. Cilt, ss. 648-650.

13 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 2013, ss. 273-274.

meclisi” oluşturulacaktır. Bu meclis içerisinde ise bir “belediye reisi” seçilecek, bu kişi de hükümet tarafından görevine atanacaktır.¹⁴ Buradaki amaç devletin bütün noktalarına hâkimiyeti yaymak, halka yakın olmak, şehir ve halkın ihtiyacı olan yol, kaldırım, su, kanalizasyon, sokak aydınlatması ve temizlik gibi hizmetlerin yapılmasıydı. Ancak yeni kurulan belediyeler belirli açılardan eksik kalmıştır. Mesela yargı gücü yoktur, gelir kaynakları oldukça sınırlıdır. Vakıflar ise belediyeye bağlanmamış, bu yüzden şehirlerde ikilik oluşmuştur. Yeni belediyelerin karar organlarında sadece *emlak ve akar sahipleri temsil edildiğini* belirten Tekeli, bu kuralın *sınıfsal farklılaşmanın belirginleştiği bir dönemde getirildiği düşünülürse, yeni kentli ögelerin yönetime katılmadığı* öngörüsünde bulunmaktadır.¹⁵

Vilâyat Belediye Kanunu’nda her şehir ve kasabada bir belediye meclisi kurulması ile belediye teşkilatının görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.¹⁶ Ancak nahiyeler hakkında yeterli bilgi verilmemiştir. Bu yüzden Osmanlı taşrasında belediye meclislerinin seçilmesi uzun zaman almış, seçimler düzensiz yapılmaya başlanmıştır. Bu da bir yönetim sorunu oluşturmuştur. Ancak bunun yanında parasal ve personel sorunları da etkilenince, genellikle *belediye örgütü kent yönetiminde fazla etkin olamamıştır*.¹⁷

Belediye Kanunu’na rağmen Anadolu’nun pek çok noktasında belediye teşkilatı ya oluşturulamamış ya da kâğıt üzerinde kurulmuştur. Bazı bölgelerde halkın şehir düzeni ve belediye hizmetleri olarak fazla beklentilerinin olmaması bu duruma neden olarak gösterilebilir. Çünkü halk, herhangi bir yeni örgütlenme içerisinde girebilecek kadar canlı bir şehir hayatına sahip değildi. Bu durumu bir düzene sokmak amacıyla belediye reisi ve üyelerinin seçilmesi ve devlet adına halk için çalışması gerekiyordu. Belediye reisleri genellikle yerel eşraftan ve bölgenin ileri gelen isimlerinden seçiliyordu. Ancak şehir nüfusları büyük oranda Müslümanlardan oluşmasına belediye meclislerinde yeteri kadar üye bulunduramamıştı. Çünkü hem üye seçmek hem de seçilmek için belirli koşullar vardı. Mesela Osmanlı tebaasından olan ve yılda en az 100 kuruş vergi veren kişiler üye olarak seçilebiliyordu. Seçmen olmak için ise gerekli şartların yanı sıra belediye sınırları içerisinde en az bir emlakî bulunması ve yılda en az 50 kuruş vergi vermesi gerekiyordu.¹⁸

Belediye Kanunu’nun oluşturulmasının hemen ardından Aydın Sancağı’nda bazı kazalarda belediye daireleri oluşturulmaya başlanmıştır. Sancakta yeni kurulan bu belediye teşkilatı Osmanlı Devleti’nin diğer bölgelerine nazaran *daha erken sayılabilecek bir tarihte* başladığına vurgulayan Pullukçuoğlu Yapucu, Aydın Sancağı’nın *belediye örgütünün kamuoyuna karşı ilk sınavlarından birisini verdiği*ne dikkat çekmiştir.¹⁹ Bu sınavlardan ilki Nazilli’de yaşanmıştır. Belediye Kanunu’ndan sonra iki yıl gibi kısa bir süre içerisinde Nazilli Kazası’nda bir belediye meclisi oluşturulmuştur. Bu mecliste diğerlerinden farklı

14 Sevgi Aktüre, *a.g.m.*, s. 894.

15 İlhan Tekeli, *a.g.m.*, s. 884.

16 “Vilâyat Belediye Kanunu”, *Düstûr*, I. Tertip, 4. Cilt, ss. 538-540.

17 Sevgi Aktüre, *a.g.m.*, s. 895.

18 Sevgi Aktüre, *a.g.m.*, s. 894.

19 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, *Modernleşme Sürecinde Bir Sancak: Aydın*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 218.

olarak Raşid ve Hacı Mehmed Efendiler birlikte reislik yapmışlardır.²⁰

Vilâyat Belediye Kanunu'na neredeyse 10 yıl sonra ek yapılmıştır. 11 Kasım 1886 tarihli bu ek iradeye göre, vilayet idare meclisince uygun görüldüğü takdirde, nahiyeler merkezlerinde ve *kabil-i imar olan* büyük köylerde belediye teşkilatı kurulabilecektir. Ancak büyük sayılabilmesi için nasıl bir özelliğe sahip olması gerektiği belirtilmemiştir. Yeni kurulacak bu belediye teşkilatı genellikle büyük belediyelerin birer şubesi gibi oluşturulmuş ve onlara bağlı olarak çalıştırılmıştır. Böyle bir karar alınmasının amacı küçük belediyelerin yeterli gelire sahip olmamasıdır. Büyük bir belediyeye bağlanarak hizmet konusunda yetersiz kalmasının önüne geçilmiş, bağlı bulunduğu belediye tarafından desteklenmiştir.²¹

Osmanlı belediye teşkilatında yaşanan bu değişiklikler ve gelişimlerin, taşradaki yansımaları nasıl oldu? Bu soru çerçevesinde yola çıktığımız bu çalışmada 1895 yılına kadar Nazilli'ye bağlı bir nahiyeye konumunda olan Karacasu'nun kaza statüsüne yükselmesi ve ardından belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte yaşadığı değişim ele alınacaktır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin küçük bir şehrinde belediye teşkilatının kuruluş süreci, işleyişi ve şehrin gelişimi üzerine bir tablo oluşturmayı hedeflemekteyiz. Bu noktada araştırmamız, Tekeli'nin şehir araştırmalarını ayırdığı beş dönemden ilkinde denk gelmektedir ki bu da 19. yüzyılın ikinci yarısından Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemi²² kapsamaktadır. Çünkü bu dönem pek çok tarihinin vurguladığı üzere 19. yüzyılda Osmanlı'nın oluşturduğu "modern devlet" imajı²³ ile padişahın gücün tek temsilcisi ve görünmez olması düşüncesi bir kenara bırakılarak *yönetenin ve yönetilenin farklı biçimlerde görünürlük kazandığı yeni bir ilişki biçimi* oluşturulduğu bir zaman dilimidir.²⁴

Karacasu Belediyesi'nin Kurulması

Coğrafi konumu itibarıyla büyük oranda dağlarla çevrili olan, günümüzde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde de yer alan Afrodisyas Antik Kenti ile ünlü Karacasu İlçesinin sadece kuzey tarafı Menderes Ovası'na bağlanan bir düzlüğe sahiptir. 19. yüzyılın önemli Fransız seyyahlarından olan ve Batı Anadolu kentleri hakkında ayrıntılı bilgiler veren Texier, Karacasu ile ilgili olarak bölgede bulunan antik yerleşimlerden Antiohia'nın

20 Aysun Sarıbey Haykıran, Mehmet Başaran, "Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Nazilli Belediyesi Örneği", *Geçmişten Geleceğe II. Nazilli Sempozyumu (Cumhuriyet'imizin 100. Yılına Armağan)*", 9-11 Ekim 2023, Nazilli, Aydın 2023.

21 Engin Berber, Erkan Serçe, *Karşıyaka Tarihi*, Karşıyaka Belediyesi, İzmir 2011, ss. 295-296.

22 Tekeli'nin dönemlendirmesi hakkında detaylı bilgi için bkz: İlhan Tekeli "Kent Planlaması ve Kent Araştırmaları", *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, ss. 302-367.

23 Ayrıntılı bilgi için bkz: Cengiz Kırlı, *Sultan ve Kamuoyu, Osmanlı Modernleşme Sürecinde "Havadis Jurnalleri" (1840-1844)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009; Nadir Özbek, "Osmanlı'dan Günümüze", Göksun Akyürek, *Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek: Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi ve İktidar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

24 Yasemin Avcı, *Osmanlı Hükümet Konakları, Tanzimat Döneminde Kent Mekânında Devletin Erki ve Temsili*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016, s. 23.

“enkazı” üzerine kurulan Yenişehir’den bahseder²⁵ ki burası diğer bir antik yerleşim yeri olan Afrodisyas olarak bilinen bölgedir. Zaman içerisinde Yenişehir isminin yerini Karacasu’ya bırakmış olması²⁶ Karacasu’nun oldukça eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Osmanlı idari sisteminde 18. yüzyılda genellikle kasaba veya kaza olarak geçen Karacasu²⁷ 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan nüfus ve temettuat sayımlarında genellikle kaza statüsünde olmasına rağmen²⁸ yüzyılın ikinci yarısından itibaren Nazilli’ye bağlı bir nahiye olarak kayıtlarda geçmektedir. Ancak Karacasu Kazası’nın ne zaman ve niçin nahiye statüsüne düşürüldüğünü bilemiyoruz. Fakat uzun bir dönem Nazilli’ye bağlı kaldıktan sonra 1887 yılında kaza statüsüne yükseltilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.²⁹ Lâkin bu çalışmalar 10 yıl gibi bir süre sonra sonuca kavuşacaktır. Çünkü bu süreçte Denizli ve Aydın sancaklarında bulunan Buldan, Sarayköy ve Karacasu nahiyelerinde idari anlamda değişikliğe gidilerek kaza statüsüne yükseltilmeleri gündeme gelmiştir. Ancak Buldan ve Sarayköy kaza statüsüne yükseltilirken Karacasu nahiye olma konumunu sürdürmüştür.³⁰ Her ne kadar 1887 tarihinde Karacasu’nun nahiyeden kazaya “tahvili” başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da³¹ 1892 yılına gelindiğinde Karacasu’nun tekrar kazaya dönüştürülme teklifi ile karşılaşılıyor.³² Bunda Karacasu’nun idarî olarak bağlı bulunduğu Nazilli Kazası’na uzak olması, kaza olabilecek kadar geniş ve büyük bir yapıya sahip olması,³³ halk tarafından da kaza statüsüne yükseltilmesi taleplerinin artmasında etkili olmuştur.³⁴ Bunun sonucunda Aydın Valiliği’nden konu ile ilgili bir görüş istenmiştir.³⁵ Valiliğin görüşü sonrasında H. 1311/M. 1893-94 tarihinde Karacasu’nun kaza statüsüne sahip olduğu, halkın sorun yaşamaması için gerekli memurların bir an önce tayin edilmesi gerektiği arşiv yazışmalarında karşımıza çıkmıştır.³⁶ Ancak H. 1311/M. 1893-94³⁷ ve H. 1312/M. 1894-

-
- 25 Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, C. 2, Çev. Ali Suat, Yay. Haz. Kazım Yaşar Koprıman, Musa Yıldız, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002, s. 425.
- 26 Mehmet Başaran, *19. Yüzyılda Karacasu, Temettuat Defterleri ve Salnameler Kapsamında*, Karacasu Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, İzmir 2000, s. 17.
- 27 Arşiv kayıtları incelendiğinde Karacasu 1768’de kasaba (BOA, C..DH., 117/5815), 1774 yılında ise kaza olarak kayda geçmiştir (BOA, TS.MA.e, 792/33).
- 28 Mehmet Başaran, *Tanzimat Dönemi Nüfus Sayımlarında Karacasu Kazası*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2021, s. 17; Mehmet Başaran, *19. Yüzyılda Karacasu, Temettuat Defterleri ve Salnameler Kapsamında*, Karacasu Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, İzmir 2000, s. 11. Burada belirtilen “kaza” bir idarî yapı olmayıp, kadı tarafından yönetilen bölgeye verilen bir addır (Fethi Gedikli, “Kazâ”, *DİA*, C. 25, Ankara 2022, ss. 118-119). Ancak 1842 yılında yapılan yeni bir düzenleme ile “kaza” bir idarî birim haline getirilmiştir (Özlem Gülenç İğdi, *Tanzimat’tan Sonra İdari Yapılanmada Ankara Örneği (1842-1908)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 31).
- 29 BOA, DH.MKT., 1420/25.
- 30 BOA, DH.MKT., 1435/14.
- 31 BOA, DH.MKT., 1506/37.
- 32 BOA, DH.MKT., 1946/52.
- 33 BOA, DH.MKT., 1954/78; BOA, DH.MKT., 1957/76.
- 34 BOA, DH.MKT., 41/35.
- 35 BOA, DH.MKT., 2063/56.
- 36 BOA, DH.MKT., 2067/100.
- 37 *H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 316.

95³⁸ tarihli vilayet salnâmelerinde Karacasu'nun hâlâ Nazilli'nin bir nahiyesi olarak kayda geçmiştir. Karacasu ilk defa H. 1313/M. 1895-96 tarihli vilayet salnâmesinde kaza olarak belirtilmiştir.³⁹

Karacasu kaza statüsüne ulaşana kadar yönetimin başında “nevahi müdürü/müdüran-ı nevahi” bulunuyordu. 1878-79 tarihinde sadece nahiye müdürü Said Efendi⁴⁰ kayda geçerken zaman içerisinde rüsûmat,⁴¹ naib,⁴² tahrirat ve vergi kâtibi,⁴³ sandık emini,⁴⁴ zabıta mülazımı,⁴⁵ telgraf ve posta memurluğu⁴⁶ gibi memuriyetler çoğalmaya başlamıştır. Belediye teşkilatı oluşturuluncaya kadar Karacasu'da bu memuriyetlerde sadece Müslümanlar görev yapmıştır.

Karacasu Nahiye Müdürü	Göreve Geldiği Yıl
Said Efendi	H. 1296/M. 1878-79 – H. 1297/M. 1879-80
(---) ¹ Efendi	H. 1298/M. 1880-81
Rıfat Bey	H. 1300/M. 1882-83 – H. 1308/M. 1890-91
İbrahim Ethem Efendi	H. 1311/M. 1893-94
Ahmed Nuri Efendi	H. 1312/M. 1894-95

Tablo 1: Karacasu Nahiyesi Müdürleri ve Görev Süreleri⁴⁷

Rıfat Bey, Karacasu'da en uzun süre nahiye müdürlüğü yapan kişidir. 1882-83 yıllarında başladığı görevini 10 yıl gibi bir süre sürdürmüş ve yerini İbrahim Ethem Efendi'ye bırakmıştır. Rıfat Efendi bu kadar uzun süre görev yapmasından anladığımız üzere bölgenin ileri gelenlerinden, tanınmış isimlerinden birisidir. Ancak 10 yıllık iktidarını başlarda

38 H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 339.

39 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 309.

40 H. 1296 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 107.

41 H. 1296 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 104.

42 H. 1300 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 170; H. 1301 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 193; H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 172; H. 1303 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 143; H. 1304 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 341; H. 1306 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 185; H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, C. 1, s. 157; H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 316; H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 339.

43 H. 1297 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 113; H. 1298 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 143; H. 1299 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 165; H. 1300 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 170; H. 1301 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 193; H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 172; H. 1303 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 143; H. 1304 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 341; H. 1306 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 185; H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, C. 1, s. 157; H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 316; H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 339.

44 H. 1300 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 171; H. 1301 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 193; H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 172; H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 142;

45 H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 172.

46 H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 316; H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 339.

47 H. 1296 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 107; H. 1297 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 113; H. 1298 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 143; H. 1300 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 170; H. 1301 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 193; H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 172; H. 1303 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 143; H. 1304 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 341; H. 1306 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 185; H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, C. 1, s. 157; H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 316; H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 339.

kötüye kullanan Rıfat Bey, “sû’-i ahvâl” hareketlerde bulunarak insanlar üzerinde baskı oluşturmuştur. Rıfat Bey’in “sû’-i ahvâl” hareketlerini tam olarak tespit edemesek de bir süre sonra halkın bu baskı altında daha fazla yaşamak istemediğini anlıyoruz. 1886 yılında toplanan Karacasulular, Nahiye Müdürü Rıfat Bey’i “kötü davranışlarından dolayı” şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyet sonucunda ise hakkında tahkikat başlatılmıştır.⁴⁸ Karacasuluların bu girişimi etkisini göstermiş olacak ki Rıfat Bey’in davranışları değişmiştir. Sanki insanlara baskı uygulayan, gücünü kötüye kullanan Rıfat Bey gitmiş, yerine şehri için, Karacasu için çalışan yeni bir Rıfat Bey gelmişti. Karacasu’nun gelişimi için çalışmalara başlamış, depo ve cephanelik yapılması için girişimlerde bulunmuş,⁴⁹ vilayette yaygın olan eşkıyalık faaliyetlerine karşı çıkmış, kendi bölgesi ve çevresinde bulunan eşkıyaların yakalanması konusunda özellikle çalışmıştır.⁵⁰ Böylelikle nahiye müdürlüğünün ilk dönemlerinde Karacasululara baskı uygulayan Rıfat Bey, şikâyet sonrasında kendisini şehre adanmış, Karacasu’nun gelişmesi için çalışmış, belki de onun sayesinde şehir büyümüş ve kaza statüsü kazanmak için önemli adımlar atmıştır. Bu çalışmaları sonucunda ise *hüsn-i hizmetlerinden dolayı* taltif edilmişti.⁵¹

Artık Karacasu Nahiyesi büyümeye başlamıştır. Bu büyümeyi nüfus açısından da görebiliyoruz. 1840-41 yılındaki nüfus sayımında şehirde 7023 Müslüman nüfus bulunurken,⁵² 1844-45 tarihli temettuat sayımında tahmini olarak 9650’ye yükselmiştir.⁵³ 1890 yılına geldiğinde artık nüfus sayımlarına kadınlar da dahil edilmiştir. Böylelikle Karacasu’nun kayda geçen nüfusu daha da artmıştır. 1890 yılında 17.799,⁵⁴ 1895’te Rumlarla birlikte 18.113’e yükselmiştir.⁵⁵

Karacasu’nun 1895-96 yılında kaza statüsüne yükseltilmesiyle birlikte belediye idaresinin kuruluşu aynı döneme denk gelmiştir.⁵⁶ Bu dönemde sekiz mahalleden oluşan şehrin nüfusu 18 bini geçmiş ve şehir farklı etnik kimliklerin yaşadığı bir yer olmuştur. Hacı Panayot Ağa’nın Kaza Meclisi’ne seçilmiş üyeler arasında olması, Karacasu’nun yönetim kademelerinde etnik farklılıkları görmemizi sağlamıştır.⁵⁷

Karacasu’da 1895 yılında belediyenin kurulmasının ardından ilk başkanlığa Hacı Emin Efendi getirilmiştir. Belediye teşkilatı henüz yeni oluşturulmaya başlandığı için azalar seçilememiştir. Belediye dairesinde Hacı Emin Efendi’den başka sadece Abdullah

48 BOA, DH.MKT., 1380/23.

49 BOA, DH.MKT., 1964/88.

50 BOA, DH.MKT., 1900/42.

51 BOA, DH.MKT., 2041/76.

52 Mehmet Başaran, *Tanzimat Dönemi Nüfus Sayımlarında Karacasu Kazası*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2021, s. 19.

53 Mehmet Başaran, *19. Yüzyılda Karacasu, Temettuat Defterleri ve Salnameler Kapsamında*, Karacasu Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, İzmir 2000, s. 33.

54 *H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, C. 2, ss. 499-500.

55 *H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 340.

56 Karacasu Belediyesi’nin ambleminde ve belediye sitesinde kuruluş tarihi 1867 olarak gösterilmiştir (<http://www.karacasuaydin.bel.tr/karacasu-tarih%c3%a7esi.html>). Ancak bu tarihin kaynağı nedir? Nasıl belirlendiler? Nereden aldılar? Bu sorular şimdilik belirsizliğini korumaktadır. Muhtemelen Osmanlı Devleti’nde belediye teşkilatının kuruluşu baz alınarak bu tarih belirlenmiştir.

57 *H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, ss. 309, 312; *H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 306.

Efendi bulunuyordu. Abdullah Efendi, dairenin henüz ilk adımlarını attığı bu dönemde hem kâtip hem de sandık emini görevlerini yapmıştır.⁵⁸

Karacasu kaza olduktan sonra hızla büyümeye başlamıştır. Şehirde maarif komisyonu oluşturulmuş, nüfus ve tapu memurlukları kurulmuş, zabıta ve polis ile Kırk Sekizinci Alayın İkinci Karacasu Redif Taburu oluşturularak şehirdeki kolluk kuvvetleri sayısında önemli artış yaşanmıştır.⁵⁹

Hacı Emin Efendi ve Abdullah Efendi görevlerin 1897 yılına kadar sürdürmüşlerdir.⁶⁰ Bu yıla kadar belediye teşkilatının düzenlenmesinin devam ettiğini anlıyoruz. Çünkü yine belediye azalığına kimse seçilmemiş olmasına rağmen şehir büyümeye başlamış, mahalle ve köy sayısı 30'a ulaşmıştır. Zabıtalardan sayısının artmış, var olan memurlukların yanına reji ve duyun-u umumiye memurlukları da eklenmiştir.⁶¹

Hacı Emin Efendi'den sonra belediye reisliğine Hacı Ahmed Efendi gelmiştir. Abdullah Efendi'nin yerine ise kâtip ve sandık emini olarak Zuhuri Efendi atanmıştır. Artık belediye için aza seçimi yapılmıştır. Hacı Ali Ağa, Hacı Mustafa Ağa isimli iki Müslüman ve Todori Efendi ile Nikola Efendi isimli iki Rum, Karacasu'nun ilk seçilmiş azalarıdır.⁶²

19. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı Devleti'nin salgın hastalıklarla yoğun olarak mücadele ettiği bir dönemdir. Bu amaçla, yeni kurulma aşamasında olan hemen hemen her belediyeye birer belediye tabibi görevlendirilmiştir. Böylelikle halkın hastalıklarla mücadelesine yardımcı olunacak, özellikle İstanbul'da üretimi yapılan veya yurtdışından getirilen aşular bu tabipler aracılığıyla halka ulaştırılacaktır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin pek çok noktasında olduğu gibi Karacasu Belediyesi'nde de bir tabiplik oluşturulmuştur. Ancak ne yazık ki henüz bir doktor bulunamamış, memuriyet boş kalmıştır.⁶³

Hacı Ahmed Efendi'nin belediye reisi seçildiği H. 1315 (M. 1897-98) yılında Karacasu oldukça geniş bir yapıya sahiptir. Var olan veya yeni açılan memuriyetlerin yanı sıra eğitim konusunda da ilerleme yaşanmıştır. Müslümanlar için var olan okul ve öğrenci sayısında artış görülmektedir. Ayrıca Rüşdiye ve İbtidaiye Mekteplerine ek olarak Karacasu'da yaşayan Rumların eğitim faaliyetlerini sürdürebilmeleri için bir İbtidai Mektep açılmıştır.⁶⁴

Hacı Ahmed Efendi'nin bir yıllık reisliğinin ardından belediyenin başına Mustafa Efendi gelmiştir. Mustafa Efendi döneminde belediye azalarının sayısı artmakla birlikte bir önceki dönemde iki Müslüman iki Rum aza ile sağlanan Müslüman ve Gayrimüslim dengesi bu dönemde sağlanamamıştır. Beş Müslümana karşılık sadece İstavri Efendi belediye dairesine aza olarak seçilmiştir. Ayrıca belediye teşkilatında yaşanan bu genişlemeye karşılık belediye tabipliğine henüz bir doktor bulunamamıştır.⁶⁵

58 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 309.

59 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, ss. 310-311.

60 H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, ss. 303-304.

61 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, ss. 309-311.

62 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 310.

63 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 310.

64 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 310.

65 H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 289.

Mustafa Efendi'den sonra Belediye Dairesi reisliğine Ali Rıza Efendi geçmiştir. Bu dönemde belediye aza sayısında azalma yaşanmış, Müslüman aza sayısı üçe düşürülmüştür. Rum aza İstavri Efendi ise yine görevine devam etmiştir. Şehirde ise olumsuz anlamda bir değişim yaşanmıştır. 30 olan mahalle ve köy sayısı 23'e düşmesinden⁶⁶ kaynaklı şehrin küçülmeye başladığını anlıyoruz.

Ali Rıza Efendi sadece belediye reisliği yapmamış, aynı zamanda Karacasu'da bulunan Tedarik-i Vesait-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu'na da başkanlık etmiştir.⁶⁷ Taşrada bulunan bu komisyon, Tekalif-i Harbiye Komisyonlarına bağlı çalışıyordu. Normalde taşradaki bu komisyona ilçe kaymakamı başkanlık yapıyor, sadece büyük şehirlerde komisyonların müdürlüğünü belediye başkanları yürütmüştür.⁶⁸ Ancak Karacasu'da istisnai bir durum yaşanmış ve komisyonu başkanlığını dönemin belediye reisi Ali Rıza Efendi yapmıştır. Kendisinden sonra gelen belediye reisi Mustafa Bey de komisyon başkanlığını devam ettirmiştir.⁶⁹

Bu dönemde belediye tabipliğine yine kimsenin atanmadığı görülmektedir. Ancak salnâmede H. [1]314 senesinde (M.1896-97), henüz azaların bile seçilmediği bir dönemde 1000 çocuğun *telkih-i cüderî* (çiçek aşısı) olduğu kaydedilmiştir.⁷⁰ Belediye dairesine henüz bir doktorun atanmadığı dönemde aşının kim ya da kimler tarafından yapıldığını bilemiyoruz. Ancak muhtemelen çocukların aşıları II. Abdülhamid'in görevlendirdiği seyyar doktorlar tarafından yapılmıştır. Çünkü Karacasu Belediyesi'ne tabip olarak atanan ilk isim olan Anagosti Efendi 20. yüzyılın ilk yıllarında göreve başlamıştır.⁷¹ Anagosti, belediye tabibi olarak görev yaptığı süre boyunca salgın hastalıklarla mücadele konusunda yaptığı yararlı çalışmalardan dolayı *rütbe-i salis* ile taltif edilmiştir.⁷²

Uzun bir süre belediye reisliği yapan Ali Rıza Efendi, H. 1323/M. 1905-6 yılında görevini Mustafa Bey'e devretmiştir. Bu dönemde beş aza içerisinde Yorgi Efendi tek Gayrimüslim aza olarak görevini sürdürmüştür. Azalar arasında Ali Rıza Efendi de bulunuyordu.⁷³ Ancak bir önceki belediye reisi Ali Rıza Efendi mi, yoksa isim benzerliği mi bilemiyoruz. Belki de reisliği bıraktıktan sonra belediye azası olarak tekrar belediye içerisinde çalışmaya devam etmiş olabilir.

Mustafa Bey'in belediye reisliği döneminde Karacasu gelişmeye ve büyümeye devam etmiştir. Yeni mektepler kurulmuş ve öğrenci sayıları artmaya başlamıştır.⁷⁴ Bu dönemde belediye tabipliğinde değişim yaşanmıştır. Anagosti Efendi'nin yerine başka bir

66 H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, ss. 270, 272.

67 H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 234.

68 Cezmi Tezcan, *Tekalif-i Harbiye ve Tekalif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mâli Politikaları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 74.

69 H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 216.

70 H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 270.

71 H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 234.

72 BOA, DH.MKT., 740/64.

73 H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 216.

74 H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 217.

Gayrimüslim olan Astoraki Danobulos [Danopoulos] Efendi tabip olarak atanmıştır.⁷⁵ İki yıl boyunca tabiplik görevini sürdüren Astoraki Danobulos [Danopoulos] Efendi'den sonra Bozdoğan'da görev yapan tabip Mustafa Efendi, Karacasu Belediyesi'nin ilk Müslüman doktoru olarak göreve başlamıştır.⁷⁶

Karacasu Belediye Başkanları	Göreve Geldiği Yıl
Hacı Emin Efendi	H. 1313/M. 1895-96 – H. 1314/M. 1896-97
Hacı Ahmed Efendi	H. 1315/M. 1897-98
Mustafa Efendi	H. 1316/M. 1898-99
Ali Rıza Efendi	H. 1317/M. 1899-1900 – H. 1320/M. 1902-3
Mustafa Bey	H. 1323/M. 18905-6 – H. 1326/M. 1908-9

Tablo 2: Karacasu Belediye Başkanları ve Görev Süreleri⁷⁷

Karacasu Kazası belediye teşkilatının kurulmasının ardından hızlı bir büyüme yaşamıştır. Ancak ulaşım sorunları vardı. Ulaşım bir kasabanın ekonomik büyümesinin ve sosyal gelişiminin belkemiğidir. Malların ve insanların hareketleri ne kadar kolaylaşırsa küçük bir kasabanın büyük bir merkeze doğru evrilmesi o kadar hızlı olur. Mesela Bozdoğan'a Nazilli ve Sultanhisar'dan gelen iki farklı şose yolu ve demiryolu bağlantısı yapılması, şehrin ekonomik olarak gelişmesini sağlamıştı.⁷⁸

1890'larda Aydın genelinde şose yol yapımı hız kazanmıştır. Nazilli-Bozdoğan, Aydın-Çine, Balatçık-Söke, Ayasuluğ-Kuşadası ve Kuyucak-Karacasu arasındaki şose yollar büyük oranda tamamlanmış, var olan yollar ise tamir edilmiştir.⁷⁹ Fakat yine de Karacasu'dan liva merkezine gitmek onlarca saat almaktadır. Karayolu üzerinden yol 16 saati bulmaktadır. Kuyucak üzerinden gidildiği zaman ise tren yoluna kadar altı saat, tren ile iki saat olmak üzere yol sekiz saati bulmaktadır.⁸⁰ Bu güzergâhta yol yarı yarıya kısalmaktadır. Sırf bu yüzden bile Karacasu'nun demiryoluna yakın olması gerekmektedir. Çünkü kazanın ulaşımı oldukça kısıtlanıyordu. Bu yüzden Aydın Vilâyet Meclisi'nde ulaşım sorunu gündeme getirilmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. Öneriler içerisinde en çok göze çarpanı, 23 Şubat 1915 tarihinde Karacasu Azası Mustafa'nın sunduğu tekliftir. Mustafa, kaza merkezinin demiryolu hattına yedi saat mesafede olduğunu ve bu durumda merkez sayılamayacağını vurgulamıştır. Ona göre kaza merkezi, şimendifer hattına bir buçuk saat mesafede bulunan 400 haneli Çiftlik Karyesi'ne taşınması Karacasu için oldukça yararlı olacaktır. Bu teklif Aydın Azası Reşid Bey tarafından da desteklenmiştir. Ancak

75 H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 481.

76 BOA, DH.MUİ., 58/26.

77 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 309; H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 303; H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 310; H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 289; H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 270; H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 234; H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 216.

78 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.e., s. 230.

79 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.e., s. 231.

80 H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 272; H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 236.

Nazilli Azası Hacı Mehmed Efendi bu teklife karşı çıkmıştır.⁸¹

Mecliste yaşanan tartışmalar sırasında kaza merkezinin Çiftlik Karyesi'ne taşınması Karacasu için hem iktisadî hem de bayındırlık açısından önemli bir ilerleme sağlayacağı vurgulanmıştır. Reşid ve Mustafa Beyler, bu taşınma fikrine karşı çıkmanın oldukça doğal olacağını, ancak merkez Çiftlik Karyesi'ne taşınması durumunda eski merkezin bir köy halinde bırakılmayıp nahiye merkezi olabileceğinin pek mümkün olduğunu vurgulamışlardır. Çiftlik Karyesi'nin demiryoluna yakın olmasından dolayı ilerlemeye açık bir konumdadır. Ayrıca çevresinde de ona eşlik edebilecek çok sayıda köy vardır. Diğer türlü yol hem uzak hem de ulaşım için gerçek manada bir yol yoktur. Bu yüzden Mustafa Efendi *merkezin münasebetsiz bir mahalde olmasından dolayı kaza şimdiye kadar hiç terakki edemediğini* vurgulamıştır.⁸²

Nazilli Azası Hacı Mehmed Efendi ise bu fikirlere karşı çıkmıştır. Ona göre Karacasu'nun merkezi kaza sınırları düşünüldüğünde "orta noktada"dır. Ancak Çiftlik Karyesi'nin böyle bir konumda değildir. Bu yüzden Hacı Mehmed Efendi'ye göre merkezin taşınma fikrine hemen karar verilmeyip, iki memur görevlendirilerek incelemeler yapıp, raporlar hazırlandıktan sonra tekrar tartışılmalıdır.⁸³

Bütün bu tartışmalar sonrasında Meclis Reisi, Karacasu'da binaların bulunduğunu, Çiftlik Karyesi'nde bina yapımı için uygun yerler olup olmadığının incelenmesini ve en önemlisinin livanın bu konu hakkındaki mütalaasının sorulmasını istemiştir.⁸⁴

Yapılan incelemeler sonucunda merkez Çiftlik Karyesi'ne taşınmış, eski merkez bir nahiye halinde bırakılmıştır. Ayrıca bu gelişme ile Kuyucak Nahiyesi de Karacasu'ya bağlanarak kaza sınırları genişletilmiştir. Artık yeni merkez Çiftlik Karyesi'dir. Ancak buraya yeni bir isim verilmesi gerekmiştir. Vilayet Meclisi'nde bu konu da Karacasu Azası Mustafa Efendi öncülüğünde tartışmaya açılmıştır. Ödemiş Azası Fahri Bey'in önerdiği "Turan" ismi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.⁸⁵ Böylelikle Karacasu'nun yeni merkezi Turan adını almıştır.

Karacasu Kazası'nın merkezinde yaşanan bu değişmeden dolayı yeni bir belediye binasını yapılması gerekiyordu. 1918 yılındaki istatistikte Karacasu'da iki belediye binasının kayda geçmesinin⁸⁶ sebebi de bu merkez değişikliği sonucunda yapılan yeni bina olduğunu düşünmekteyiz.

81 Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıttadır, İzmir Vilayet Matbaası, İzmir 1331, s. 315.

82 Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıttadır, ss. 315-316.

83 Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıttadır, s. 315.

84 Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıttadır, s. 316.

85 Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıttadır, ss. 354-355, 365.

86 İzmir ve Çevresi Özel Binalar İstatistiği, 1918, Yay. Haz. Erkan Serçe, Akademi Kitabevi, İzmir 1988, s. 5.

Karacasu Kazası'nın Ekonomik Yapısı

Şehirlerin gelişmelerinde sanayileşme ve şehirleşme, büyüme ve gelişme, ekonomik üretim ve toplumsal yaşam gibi ikili bir süreç oldukça etkindir. Bu ikili süreç şehirlerin genellikle dışa doğru büyümesine neden olmaktadır.⁸⁷ Aydın Vilayet Meclisi'nde yaşanan tartışmalardan Karacasu Kazası'nın bu ikili süreci yaşadığını ve gelişme potansiyeli içerisinde olduğunu net bir şekilde görmekteyiz.

Lefebvre'nin vurguladığı ikili süreç öncesinde Osmanlı şehirlerinin gelişmesinde ilk basamağı pazarlar ve pazaryerleri oluşturmaktadır. Taşrada, özellikle kırsal alanlarda ticarî faaliyetler, haftanın belirli günlerinde kurulan pazarlar sayesinde gerçekleştiriliyordu. Bu pazarlar aracılığıyla bölge halkının gündelik ihtiyaçları gideriliyor ve özellikle kısa sürede bozulabilecek ürünler ticarete dahil ediliyordu.⁸⁸ Böylelikle bölgede üretim yapan en küçük çiftçi dahi ekonomik döngünün içerisine girmiş bulunuyordu.

Bölgenin büyüklüğüne göre kurulan pazar sayısında artış görülmektedir. Örneğin Karacasu Kazası'nın merkezinde Cuma ve Pazar günleri, yine kaza içerisinde Ali Ağa Çiftliği'nde de Salı günü pazar kuruluyordu.⁸⁹ Bu pazarlar sayesinde ekonomik sirkülasyonun sağlanması, bölgenin fizikî olarak da gelişimine de katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin pek çok bölgesinde "Pazaryeri Mahallesi" veya "Pazarköy Karyesi" gibi isminde "Pazar" bulunan yerleşim yerleri bu şekilde oluşmuştur.⁹⁰

Karacasu'da oldukça hareketli bir ticarî yaşam vardı. Şehrin gündelik ticarî hayatında ihraç kalemini incir, üzüm, afyon, mazı, arpa, burçak, buğday, susam, mısır, pamuk, palamut, akdarı, kumdarı gibi hububatlar ile ipekli ve pamuklu ham takımı, havlu ve mavi bez gibi her türlü dokuma tekstil ürünleri oluşturuyordu. Bu ürünlerin büyük bir kısmı İzmir'e sevk ediliyordu. Ayrıca şehirde hamam takımları, alaca, peşkir, yemeni, peştamal, havlu, desti bardak gibi ürünler imal ediliyordu. Şehre gelen ithal ürünler arasında ise basma, Amerikan bezi gibi tekstil ürünleri ile akmeşe, şeker, pirinç ve kahve gibi gündelik hayatın ihtiyaçları bulunuyordu.⁹¹ Bu ürünler arasında buğday 30.000 İstanbul kilosu, arpa 220.000 kilo, 82.00 kilo mısır ve çavdar, 15.000 kilo akdarı, burçak, susam, nohut, mercimek ve bakla, 200.000 kıyye çekirdekli pamuk, 150.000 kıyye incir, 35.000 kantar palamut, 50.000 şinik zeytin, 500 çeki afyon, 450.000 yaş ve kuru üzüm ve 200.000 meyan kökü alınıp satılıyordu.⁹²

Bu ürünlerin yanı sıra orman ürünlerine de sahip olan Karacasu, Karıncalı Dağı'nda zeytin, akçam, meşe ve pırnal gibi ağaç türlerine sahipti. Bu ağaçlardan odun, kömür ve yılda beş-altı yüz metre kereste imal ve ihraç edilmekte ve yine bu ağaçlar mazı, kitre ve mahmuze yapımında kullanılmaktadır. Karacasu'daki ormanlardan yılda 80.000 kuruş

87 Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı*, Çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul 2015, ss. 25-27.

88 Tahsin Özcan, "Pazar (Osmanlı Dönemi)", *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 207.

89 *H. 1304 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 490; *H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 312; *H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 307.

90 Tahsin Özcan *a.g.m.*, s. 208.

91 *H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 311-312; *H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 306; *H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 314; *H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, ss. 275, 293; *H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 238; *H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 220; *H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 486.

92 *H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 312; *H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 306.

orman vergisi alınıyordu.⁹³

Ormanlar ve orman ürünleri insan yaşamlarında geleneksel olarak önemli bir ekonomik kaynak olarak bulunuyordu. Ancak zaman içerisinde yeraltındaki zenginliklere olan ilgi artmaya başlamış, madencilik yeni bir ekonomik fırsat olarak görülmüştür. Böylelikle Aydın Vilayeti sınırlarında keşfedilen kömür, kurşun, krom, manganez, cıva, bakır ve zımpara gibi maden yatakları yeni bir iş imkanının oluşmasını sağlamıştır.⁹⁴ Karacasu'nun bulunduğu bölge diğerlerine nazaran daha az mineral çeşitliliğe sahip olduğundan bölgede sadece zımpara maden yatağı tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti yeraltı zenginliklerini ekonomik hayata dahil etmek amacıyla yeni maden yatakları bulmak için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bazı zamanlarda "ihbariye" adı altında insanlara ücret ödeyerek keşif çalışmalarını hızlandırmıştır. Mühendis Hasan Tahsin Efendi bu ücreti alanlardan birisiydi. Hasan Tahsin Efendi, Karacasu'da bilinen madenler haricinde bulunduğu 814 tonilatoluk yeni bir maden yatağı keşfetmiş ve karşılığında devletten 114.700 kuruş "ihbariye" almıştır.⁹⁵ Madenlerin yerleri tespit ettikten sonra haritaları çıkarılmıştır. Özellikle Fransız haritacıların çeşitli ölçeklerle hazırladıkları bu haritalardan Karacasu'da bulunan zımpara madenleri için de 1886 ve 1922 tarihlerinde 1/5000 ölçekli iki harita hazırlanmıştır.⁹⁶

Zımpara madeni oldukça önemlidir. Çünkü 1844 yılına kadar Ege Denizi'ndeki tek zımpara üreticisi Naksos Adası'ydı. Ancak George Hiller 1844-46 yılları arasında Batı Anadolu'da yaptığı keşif gezisinde Gemlik, Kula ve Kuşadası gibi bölgelerde zımpara yatakları bulmuştur. Bu keşfin ardında işletme izni alan Hiller, bu haklarını Amerikalı O. A. Langdon Şirketi'ne satmıştır. Zaman içerisinde Türkiye'deki çalışmalarını sonlandırma kararı alan Amerikalı şirkete ait zımpara madenlerinin bütün kullanım haklarını, o sıralar İzmir'de yaşayan İngiliz vatandaşı Ernest Abbott satın almıştır. Böylelikle Batı Anadolu yeni maden yatakları ile dünyanın en önemli zımpara üreticisi konumuna yükselirken Abbott ise bu madenler üzerindeki en etkili isim olmuştur.⁹⁷

Başlarda Karacasu'daki madenlerin İzmir'e ihracıyla ilgilenen Ernest Abbott,⁹⁸ zaman içerisinde zımpara madeni konusunda en etkili isimlerden birisi haline gelmiş, Karacasu'nun Kekre mevkiinde bulunan zımpara madeninin kullanım hakkını 60 seneliğine almıştır.⁹⁹

Ernest Abbott, madenler üzerinde o kadar etkili olmuştur ki, Osmanlı Devleti "maden bulma, işletme ve ihraç etme" konularında gösterdiği hizmetlerinden dolayı kendisine

93 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 312; H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 306; H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 487.

94 Aydın Vilayeti'ndeki madenler konusunda detaylı bilgi için bkz: Şerife Yorulmaz, *Aydın Vilayeti'nde Madenler (1850-1908)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1994.

95 BOA, ŞD., 533/6.

96 BOA, HRT.h., 2339; BOA, HRT.h., 1063.

97 Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Yordam Kitap, İstanbul 2007, ss. 213-215.

98 BOA, BEO, 2590/194226.

99 BOA, MV., 236/99.

üçüncü sınıf Mecidiye nişanı vermiştir.¹⁰⁰ Bu yüzden zımpara madenleri konusunda yaşanan sorunlarda kendisinin her zaman ön planda ve güvenilir kişi olmuştur. 1909 yılında Kurtzâde Akif Efendi, Karacasu'daki zımpara madeninin ihalesini almıştır. Ancak yapılan şikayetler sonucunda bu ihalenin usulsüz olduğu anlaşılmış ve madenin ihalesi geçici olarak Ernest Abbott'a bırakılmıştır.¹⁰¹

Karacasu'da bulunan zımpara madenleri büyük oranda ihale ve imtiyazlarla kiralananarak işletiliyordu. İzmir Şirket-i Hamdiye Reisi Yahya Hayati Paşa ve Tüccardan Eftim Efendi 1891 yılında bu yöntemle zımpara madeninin imtiyazını almışlardır.¹⁰² 1910 yılına kadar imtiyaz ile işletilen maden, bu tarihte maden işletme ruhsatını da almışlardır.¹⁰³ Benzer bir şekilde Karacasu'daki "meşkuf" zımpara madeni 99 sene müddet ile Bosnalı Abdullah Efendi'ye verilmiştir.¹⁰⁴

Osmanlı Devleti her ne kadar yabancılara maden imtiyazı vermişse de I. Dünya Savaşı zamanında yeniden düzenlemek zorunda kalmıştır. Savaşın getirdiği koşullardan dolayı hasmı olan devletlere vatandaşlarının sahip olduğu imtiyazlar iptal edilmiştir. Bu nedenle Karacasu'da maden imtiyazı bulunan Ernest Abbott ve Edward Hadkinson gibi İngiliz vatandaşlarının imtiyazları feshedilmiştir.¹⁰⁵ Ancak 1921 tarihinde Karacasu'daki Kekre ile Söke'deki Moralı ve Kemer mevkiilerinde bulunan zımpara madenlerinin imtiyazlarının yine Ernest Abbott'a verilmiş ve bu konudaki yazışmalar tamamlanmıştır.¹⁰⁶

19. yüzyılın son yıllarında hazırlanan bir istatistikte Karacasu'daki orman ürünlerinden ve madenlerden elde edilen gelirin bir arada verildiğini görmekteyiz. 1894 yılında bu iki kaynaktan 119.225 kuruş gelir elde edilmiştir. Ancak bir sonraki yıl orman ve madenleri ayrı başlıklar altında değerlendirildiğini görüyoruz. Orman gelirleri 20.000 kuruştan 7.447 kuruşa kadar gerilerken madenlerden alınan vergi 71.480 kuruştan önce 132.700 kuruşa yükselmiş, ardından % 50'den fazla düşüş yaşamıştır.¹⁰⁷

	1894	1895	1896	1899
	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş
Emlak Vergisi	217.788	127.000	217.662	218.284
Temettü Vergisi	116.287	76.500	60.515	62.567
Bedel-i Askeri	3.075	3.000	3.265	3.149
Aşar	175.000	250.000	230.000	295.751

100 Orhan Kurmuş, *a.g.e.*, s. 217.

101 BOA, BEO, 3492/261886.

102 BOA, MV., 64/72.

103 BCA, 310-10-0-9, 319/415.

104 BOA, Y..A...RES., 96/16.

105 BOA, MV., 238/37; BOA, BEO, 4337/325256; BOA, MV., 231/351; BOA, İ..MMS., 194/14.

106 BOA, BEO, 4698/352301.

107 *H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 313; *H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 293; *H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 274; *H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 238.

Ağnam Rüşumu	205.382	220.008	204.655	183.190
Orman Hasılatı ²	119.225	20.000	19.000	7.447
Zımpara Maadini Rüşumu		71.480	132.700	68.942
Emlak ve Tapu Hasılatı	11.977	9.000	10.700	6.848
Mahakim Harçları	18.153	18.500	16.400	21.709
Rüşum ve Hasılatı-ı Müteferrika	6.885	3.700	6.955	8.880
Maarif Hisse İanesi	5.562	3.750	3.783	32.083
Hasılat-ı Müteferrika			6.500	11.373
Menafı Hisse İanesi	3.699	7.000		
Yekün	883.033	907.930	912.135	932.224

Tablo 3: 19. Yüzyılın sonlarında Karacasu Kazası'na ait gelirler¹⁰⁸

Bu ticarî hayatın yanında yeni kurulan belediye teşkilatı için malî kaynak oluşturmak gerekiyordu. Bu yüzden merkezden sürekli ve büyük miktarlarda para aktarmaktansa bölgedeki ticarî hayatın bazı gelirleri belediyelere bırakılmıştır. Böylelikle hem vergi toplamak gibi bir yetkileri daha oluşmuş hem de Hazineden aktarılan para haricinde bir gelirleri daha olmuştu. Belediyelere bırakılan bu vergiler arasında ulaşımda kullanılan yük, binek ve kira hayvanlarından alınan vergiler de bulunuyordu. Aydın'da ayrıca develerden de vergi alınıyordu. Kasapların kestikleri hayvanlardan zebhiyye rüşumu, tüccarın zahire ve eşyasını belediye kantarında tarttığı için belediyeye ödediği kantar ve kile vergisi, icar ve isticar mukavelenâmelerinden %1'lik pay belediyelerin gelirlerindendi. Ancak 19. yüzyılın son çeyreğinde belediye gelirlerinde değişimler yaşanmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti malî sıkıntılar içerisindeydi. Bu yüzden belediyelere bırakılan kantar ve zebhiyye vergilerine el konularak Hazineye aktarılmıştır.¹⁰⁹

Karacasu'da belediye teşkilatı belirli bir sisteme oturduktan sonra gelirlerinin hesaplanmaya başladığını görüyoruz. İki yıl gibi bir düzenlenme sürecinin sonunda yapılan hesaplamalarla belediye gelirlerinin 18.500 kuruş olduğu görülmektedir.¹¹⁰ Ancak bu meblağ içerisinde hangi gelir kalemlerinin olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Bu yüzden belediyenin toplam gelirlerini incelediğimizde yükselen bir grafiğe sahip olduğunu görüyoruz. 1899 yılında 20.912 kuruş olan belediye gelirleri,¹¹¹ 1902 yılında 22.000 kuruşa,¹¹² 1908 yılında ise 23.000 kuruşa yükselmiştir.¹¹³

Aydın Vilayet Meclisi'nde Karacasu'nun merkezinin taşınma tartışmalarının sürdüğü yıllarda kaza genelinde ürün yetiştirmekten daha çok imalat yapılmaktadır. 1913 yılına ait bir istatistikte Osmanlı Devleti'nin pamuk ihtiyacının %10,2'lik kısmının Aydın

108 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 313; H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 293; H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 274; H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 238.

109 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.e, s. 255.

110 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 310.

111 H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 270.

112 H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 234.

113 H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 481.

Sancağı'nda karşılandığı öğrenmekteyiz. Bu yüzdilik dilim içerisinde en büyük payı, Karıncalı Dağı'nın batısında yer alan Bozdoğan, 3.900 ton üretimle kaplıyordu. Ancak dağın doğusunda yer alan Karacasu sadece 473 ton üretim yapmıştı.¹¹⁴ Fakat beş yıl sonra tutulan bir istatistikte Aydın Sancağı'nda bulunan 303 dokuma imalathanesinin tamamı Karacasu'da olduğu belirtilmiştir.¹¹⁵ Karacasu'nun sancak genelinde oldukça az hammadde yetiştirmesine karşılık önemli oranda imalat yaptığını söyleyebiliriz.

Karacasu'da ekonomiye katkı sağlayacak pek çok iş yeri bulunuyordu. 329 dükkân, 23 un değirmeni, sekiz han ve iki hamam vardı.¹¹⁶ Zaman içerisinde değirmen ve han sayılarında değişiklik olmamakla birlikte yeni dükkânlar açılmış ve sayısı 331'e yükselmiştir.¹¹⁷ Ancak 1899 yılında han sayısında önemli bir azalma olmuştur. 1899 Aydın-Denizli depreminden kaynaklı olduğunu düşündüğümüz bu azalma sonucunda¹¹⁸ Karacasu'da sadece iki han işler halde bulunmaktadır.¹¹⁹ İki yıl içerisinde iki yeni han açılarak şehirde bulunan hanların sayısı dörde yükselmiştir.¹²⁰ 1908 yılına gelindiğinde dükkân sayısının 217'ye düşmesine karşılık şehirde Ziraat Bankası'nın açıldığını görmekteyiz.¹²¹

Sonuç

19. yüzyılda padişahın gücün tek temsilcisi ve görünmez olduğu düşüncesi bir kenara bırakılarak yöneten ve yönetilenin bir arada bulunduğu yeni bir sisteme geçilmiştir. Böylelikle devletin kurumsal yapısı, toplumun en ücra noktasına kadar ulaşabilecek geniş bir örümcek ağı oluşturulması amaçlanmıştır.¹²² İşte bu örümcek ağının ayaklarından bir tanesi de Karacasu'dadır.

Osmanlı Devleti'nde belediye teşkilatının kurulmasında Batı ile farklı süreçler yaşanmıştır. Osmanlı'da geç denilebilecek bir tarihte kurulan belediye teşkilatı, 19. yüzyılın sonlarına gelindiğin taşradaki en ücra noktalara dahi ulaşmıştır. Çünkü öncelikli amaç bölgenin düzeninin sağlanmasının yanı sıra ticaretin aksamaması ve para sirkülasyonunun sağlanmasıdır.

1895, Karacasu için iki önemli olayın gerçekleştiği bir yıldır. 1895 yılında Karacasu hem kaza statüsüne kavuşmuş hem de belediye teşkilatı kurulmuştur. Bu yeni statüyü

114 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, *a.g.e.*, s. 125.

115 *İzmir ve Çevresi Özel Binalar İstatistiği, 1918*, s. 6.

116 *H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 312.

117 *H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 292.

118 1899 yılı Aydın için oldukça önemlidir. Çünkü bu tarihte meydana gelen Aydın-Denizli depremi bölgeyi büyük oranda olumsuz etkilemiştir. Karacasu'nun daha iç bölgede yer almasından dolayı depremden -diğer bölgelere nazaran- daha az etkilenmesine neden olmuştur. Ancak depremin etkisi ne kadar az olsa da Kaza genelinde 1489 hane yıkılmıştır. 1899 Aydın-Denizli depremi hakkında detaylı bilgi için bkz: Faruk Ocakoğlu, Sanem Açıkalin, Günver Güneş, Sevilay Özkes, Kadir Dirik, Erman Özsayın, "Was the 1899 Menderes Valley Earthquake a double earthquake? Historical and paleosismological constraints", *Journal of Asian Earth Sciences*, 67-68 (2013), pp. 187-198; Zafer Atar, "Fotoğraflarla 1899-Aydın-Denizli Depremi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/27 (2013-Güz), ss. 5-32.

119 *H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 273.

120 *H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 237; *H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 219.

121 *H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi*, s. 484.

122 Yasemin Avcı, *a.g.e.*, s. 23.

kazanana kadar şehir yönetiminde sadece Müslümanlar görev yapıyordu. Artık yeni teşkilatla birlikte bölgede yaşamlarını sürdüren Gayrimüslimler de yönetime dahil olmaya başlamışlardır. Ancak yine de belediye reislerinin tamamı Müslümanlardan seçilmiştir.

Belediye teşkilatının kurulmasının ardından Karacasu gelişmeye ve büyümeye başlamıştır. Sayıları az olmakla birlikte bölgede yaşayan Gayrimüslimler gündelik hayatlarına devam etmekte; camilerin yanına kiliseler,¹²³ okulları bulunmakta ve yılda bir kere Meryem Ana adına panayır düzenlenmektedir.¹²⁴

Karacasu'da belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte bölgede önemli düzenlemeler yapılmış ve bunun sonucu olarak da kaza gelişmeye başlamıştır. Ancak bu gelişme beraberinde bazı sorunlar getirmiştir. Bunların en başına ulaşım sorunu vardır. Kaza merkezi sancak merkezine uzak noktadadır. Tren yolu sayesinde daha hızlı bir ulaşım imkânı elde edilen bu dönemde Karacasu'nun merkezinin tren yoluna dahi yedi saat mesafede bulunması şehrin gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü şehrin büyümesinin en önemli etkenlerinden birisi olan ekonomi tamamıyla ulaşım ile bağlantılıdır. Ulaşım ne kadar kolaysa ticarî hayat o kadar canlı olur. Aksi takdirde sosyal gelişim yaşanamaz. Bu yüzden Aydın Vilayet Meclisi'nde Karacasu kaza merkezinin uzaklığı gündeme getirilmiş, çeşitli tartışmalar ve incelemelerden sonra merkez daha kuzeye, tren yoluna yakın mesafeye taşınmıştır.

Karacasu'nun merkezinin daha kolay bir ulaşım imkânı bulunan Çiftlik Karyesi'ne taşınmasıyla birlikte gelişim hız kazanmıştır. Aktif bir ticarî hayatı bulunan kaza içerisinde tarımsal üretimden dokuma imalatına, orman ürünlerinden zımpara maden yataklarına kadar pek çok ürünün ticareti daha rahat yapılır hale gelmiştir. Böylelikle hem bölgen kalkınmaya başlamış hem de belediye teşkilatına bağlanan vergiler sayesinde belediyenin gelirleri 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yükselen bir grafiğe sahip olmuştur.

Kaynakça

1.Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Aydın (310-10-0-9), 319/415.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA), Babıali Evrak Odası (BEO), 2590/194226; 3492/261886; 4337/325256; 4698/352301. Cevdet Dahiliye (C..DH.), 117/5815.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT.), 41/35; 740/64; 1380/23; 1420/25; 1435/14; 1506/37; 1900/42; 1946/52; 1954/78; 1957/76; 1964/88; 2041/76; 2063/56; 2067/100;

Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUİ.), 58/26.

123 H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 312; H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 292; H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 273; H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 484.

124 H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 312; H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, s. 307.

Haritalar (HRT.h.), 1063; 2339.

İrade Meclis-i Mahsus (İ..MMS.), 194/14.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.), 64/72; 231/351; 236/99; 238/37.

Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.), 533/6.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Evrakı (TS.MA.e), 792/33.

Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı (Y..A...RES.), 96/16.

2.Resmî Yayınlar

“[Teşkilat-ı] Vilâyât Nizamnâmesi”, *Düstûr*, I. Tertip, 1. Cilt, ss. 608-624.

“İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizamnâmesidir”, *Düstûr*, I. Tertip, 1. Cilt, ss. 625-651.

“Vilâyat Belediye Kanunu”, *Düstûr*, I. Tertip, 4. Cilt, ss. 538-553.

“Vilâyet dahilinde olan şehir ve kasabalarda teşkil olunacak daire-i belediye meclislerinin suret-i tertibi ve memurlarının vezaifi hakkında talimattır”, *Düstûr*, I. Tertip, 2. Cilt, ss. 491-497.

Aydın Vilayeti Meclis-i Umumiyesi [1]330 Senesinde vuku bulan ictima'ına aid zabıta, İzmir Vilayet Matbaası, İzmir 1331.

H. 1296 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1297 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1298 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1299 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1300 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1301 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1302 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1303 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1304 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1306 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, C. 1.

H. 1308 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi, C. 2.

H. 1311 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1312 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1313 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1314 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1315 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1316 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1317 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1320 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1323 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

H. 1326 Tarihli Aydın Vilâyet Salnâmesi.

3.Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aktüre, Sevgi, “Osmanlı Devleti’nde Taşra Kentlerindeki Değişimler”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 891-904.

Atar, Zafer, “Fotoğraflarla 1899-Aydın-Denizli Depremi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/27 (2013-Güz), ss. 5-32.

Avcı, Yasemin, *Osmanlı Hükümet Konakları, Tanzimat Döneminde Kent Mekânında Devletin Erki ve Temsili*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016.

Başaran, Mehmet, *19. Yüzyılda Karacasu, Temettuat Defterleri ve Salnameler Kapsamında*, Karacasu Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, İzmir 2000.

Başaran, Mehmet, *Tanzimat Dönemi Nüfus Sayımlarında Karacasu Kazası*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2021.

Berber, Engin, Serçe, Erkan, *Karşıyaka Tarihi*, Karşıyaka Belediyesi, İzmir 2011.

Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, C. 2, Çev. Ali Suat, Yay. Haz. Kazım Yaşar Koprıman, Musa Yıldız, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 2013.

Gedikli, Fethi, “Kazâ”, *DİA*, C. 25, Ankara 2022, ss. 117-119.

Gülenç İğdi, Özlem, *Tanzimat’tan Sonra İdari Yapılanmada Ankara Örneği (1842-1908)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

İzmir ve Çevresi Özel Binalar İstatistiği, 1918, Yay. Haz. Erkan Serçe, Akademi Kitabevi, İzmir 1988.

Kırlı, Cengiz, *Sultan ve Kamuoyu, Osmanlı Modernleşme Sürecinde “Havadis Journalleri” (1840-1844)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Kurmuş, Orhan, *Emperyalizmin Türkiye’ye Girişi*, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Lefebvre, Henri, *Şehir Hakkı*, Çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul 2015.

Ocağoğlu, Faruk, Açıkalın, Sanem, Güneş, Günver, Özkes, Sevilay, Dirik, Kadir, Özsayın, Erman, “Was the 1899 Menderes Valley Earthquake a double earthquake? Historical and paleosismological constraints”, *Journal of Asian Earth Sciences*, 67-68 (2013), pp. 187-198.

Ortaylı İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara 2011.

Ortaylı, İlber, “Belediye”, *DİA*, C. 5, İstanbul 1992, ss. 398-402.

Özbek, Nadir, “Osmanlı’dan Günümüze”, Göksun Akyürek, *Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek: Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi ve İktidar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

Özcan, Tahsin, “Pazar (Osmanlı Dönemi)”, *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, ss. 206-208.

Pirenne, Henri, *Ortaçağ Kentleri*, Çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

Pullukçuoğlu Yapucu, Olcay, *Modernleşme Sürecinde Bir Sancak: Aydın*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Sarıbey Haykıran, Aysun, Başaran, Mehmet, “Osmanlı Taşrasında Belediye Teşkilatının Kuruluşu: Nazilli Belediyesi Örneği”, *Geçmişten Geleceğe II. Nazilli Sempozyumu (Cumhuriyet’imizin 100. Yılına Armağan)*”, 9-11 Ekim 2023, Nazilli, Aydın 2023.

Serçe, Erkan, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İzmir’de Belediye (1868-1945)*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998.

Tekeli, İlhan “Kent Planlaması ve Kent Araştırmaları”, *Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, ss. 302-367.

Tekeli, İlhan, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kentsel Dönüşüm”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 878-890.

Tezcan, Cezmi, *Tekalif-i Harbiye ve Tekalif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mâli Politikaları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2005.

Toprak, Zafer, “Altıncı Daire-i Belediye”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, ss. 220-223.

Weber, Max, *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*, Çev. Musa Ceylan, Yarın Yayınları, İstanbul 2015.

Yorulmaz, Şerife, *Aydın Vilayeti’nde Madenler (1850-1908)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1994.

4.Elektronik Kaynaklar

<http://www.karacasuaydin.bel.tr/karacasu-tarih%c3%a7esi.html>

(Tablo içerisindeki dipnotlar)

1 Salnâmede müdürün ismi boş bırakılmış, sadece “efendi” yazılmıştır.

2 1894 yılında orman ve madenlerin hasılatı bir arada verilmiş, ertesi yıl ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu yüzden 1894 ile 1895 yılları arasında büyük bir düşüş yaşanmış gibi gözükse de gerçekte bu oranda bir düşüş olmamıştır.